

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การเสนอผลการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพกับไม่ได้อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์ ครอบคลุมสาระสำคัญ ดังนี้ คือ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพกับไม่ได้อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 7 ขั้นตอนคือ

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องแล้วสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย
2. ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง ได้กลุ่มตัวอย่างแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมในจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 398 คน เป็นแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพจำนวน 188 คน และแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพ จำนวน 210 คน
3. ได้จัดสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์ชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรม โดยประมวลผล วิเคราะห์คัดเลือกตัวบ่งชี้ จาก ตัวบ่งชี้ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสร้างขึ้น คัดเลือกเฉพาะตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องและเหมาะสม นำกรอบแนวคิดของสถานะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก (สพด.) และตัวบ่งชี้สภาพทางการศึกษาจากระบบโรงเรียน ในระดับหมู่บ้านของ กุลธิดา คำปันศักดิ์ มาสังเคราะห์เป็นตัวบ่งชี้ระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมได้ 6 ด้าน คือ
 - ก. ด้านการศึกษา
 - ข. ด้านการพัฒนาอาชีพและแรงงาน
 - ค. ด้านข่าวสารข้อมูล
 - ง. ด้านสุขภาพ และครอบครัว
 - จ. ด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมือง
 - ฉ. ด้านกิจกรรมการพัฒนาคลและศิลปวัฒนธรรม

ได้กำหนดและสร้างเกณฑ์ชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรม โดยการรวบรวมเกณฑ์ที่เป็นเกณฑ์กลาง ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำไว้ และกำหนดเกณฑ์สำหรับตัวบ่งชี้ที่ไม่มีเกณฑ์ ได้จำนวน 50 เกณฑ์

ได้ขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ทำการประเมินตัวบ่งชี้และเกณฑ์ชี้วัด แล้วนำกลับไปปรับปรุงกับอาจารย์ที่ปรึกษา ผลการสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้ จำนวน 50 ตัว ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าไม่เหมาะสม จำนวน 1 ตัว จึงได้ตัดออกและเพิ่มตัวบ่งชี้ที่ผู้เชี่ยวชาญแนะนำมาอีก 1 ตัว รวมแล้วจึงมีตัวบ่งชี้ที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญว่ามีความเหมาะสมในการเป็นตัวบ่งชี้ระบบคุณภาพชีวิตแรงงานเด็ก ภาคเกษตรกรรม ทั้งหมด 50 ตัว แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ

- ก. ด้านการศึกษา จำนวน 6 ตัว
- ข. ด้านการพัฒนาอาชีพและแรงงาน จำนวน 9 ตัว
- ค. ด้านข่าวสารข้อมูล จำนวน 9 ตัว
- ง. ด้านสุขภาพ และครอบครัว จำนวน 13 ตัว
- จ. ด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมือง จำนวน 9 ตัว
- ฉ. ด้านกิจกรรมการพัฒนาบุคคล และศิลปะวัฒนธรรม จำนวน 4 ตัว

ตัวบ่งชี้ส่วนใหญ่ ร้อยละ 98 สร้างและพัฒนาจากตัวบ่งชี้ที่หน่วยงานต่างๆ จัดทำไว้ และรองลงมา ร้อยละ 2 เป็นตัวบ่งชี้ที่พัฒนาจากการเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ผลการประเมินเกณฑ์ชี้วัดของผู้เชี่ยวชาญ มีเกณฑ์ชี้วัด จำนวน 42 เกณฑ์ จาก 50 เกณฑ์ หรือร้อยละ 84 ที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีความเหมาะสมและมีเกณฑ์ชี้วัด จำนวน 8 เกณฑ์ จาก 50 เกณฑ์ หรือร้อยละ 16 เป็นเกณฑ์ที่ต้องปรับปรุง โดยหาค่าเฉลี่ยจากเกณฑ์เดิม และเกณฑ์ที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะรวมเกณฑ์ชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรม จำนวน 50 เกณฑ์

4. การสร้างเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวบ่งชี้และเกณฑ์ชี้วัดที่ปรับปรุงแล้วเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปจัดทำเป็นตัวบ่งชี้มี 3 ชนิดคือ

4.1 แบบสัมภาษณ์ระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมและคู่มือการสัมภาษณ์

4.2 แบบสอบถามการรู้หนังสือ ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ใช้สำรวจกลุ่มเป้าหมายผู้ไม่รู้หนังสือ ในโครงการณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ ปี 2525

4.3 เกณฑ์มาตรฐานน้ำหนักและส่วนสูงตามอายุ ของกองโภชนาการ กรมอนามัย ปี 2532 เพื่อให้ได้ตัวบ่งชี้เกี่ยวกับ น้ำหนัก และส่วนสูง

5. การนำตัวบ่งชี้และเกณฑ์ชี้วัดไปวัดระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมในจังหวัดอุตรดิตถ์ มีผู้ช่วยเก็บข้อมูล 3 คน ใช้เวลาเก็บข้อมูล 12 วัน สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้ 398 คน เป็นแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพ จำนวน 188 คน และแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพ จำนวน 210 คน
6. การวิเคราะห์จัดกระทำข้อมูลเป็นตัวบ่งชี้โดยใช้สถิติ ร้อยละแล้วนำระดับคุณภาพชีวิตของทั้ง 2 กลุ่ม มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ชี้วัด ที่กำหนดไว้
7. นำเสนอข้อมูล ในรูปของตารางและความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ผลการประเมินระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพกับไม่ได้อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์ เสนอเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ผลการประเมินระดับคุณภาพชีวิต แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพกับไม่ได้อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวม

แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์มีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 14 ตัว จาก 50 ตัว หรือร้อยละ 28 และมีตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน 36 ตัว จาก 50 ตัว หรือร้อยละ 72 ซึ่งสรุปได้ว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์ มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการพัฒนาอาชีพและแรงงานด้านข่าวสารข้อมูล และด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมือง มีระดับคุณภาพชีวิตต่ำที่สุด รองลงมาเป็นระดับคุณภาพชีวิต ด้านสุขภาพและครอบครัว ด้านการศึกษา และสุดท้ายคือระดับคุณภาพชีวิตด้านกิจกรรมการพัฒนามนุษยคุณและศิลปวัฒนธรรม

แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์มีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 26 ตัว จาก 50 ตัว หรือร้อยละ 52 และตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 24 ตัว จาก 50 ตัว หรือร้อยละ 48 ซึ่งสรุปได้ว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์ มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาอาชีพและแรงงานมีระดับคุณภาพชีวิตต่ำที่สุด รองลงมาคือ ด้านข่าวสารข้อมูล ด้านการศึกษา ด้านคุณธรรม และหน้าที่พลเมืองด้านสุขภาพและครอบครัว และสุดท้าย คือระดับคุณภาพชีวิตด้านกิจกรรมการพัฒนามนุษยคุณและศิลปวัฒนธรรม

2. ผลการประเมินระดับคุณภาพชีวิต แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์ พิจารณาเป็นรายด้าน ดังนี้ คือ

2.1 ด้านการศึกษามีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 2 ตัว จาก 6 ตัว หรือ ร้อยละ 33.33 และไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 4 ตัว จาก 6 ตัว หรือร้อยละ 66.67 แสดงว่าแรงงาน เด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมีระดับคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ สำหรับตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ คือ

- (1) สัดส่วนแรงงานเด็กอายุ 12-15 ปี ที่ไม่จบการศึกษาภาคบังคับ ไม่เกินร้อยละ 5
- (2) สัดส่วนแรงงานเด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับแต่ปัจจุบันมีสภาพ ลืมหนังสือ ไม่เกิน ร้อยละ 1
- (3) สัดส่วนแรงงานเด็กนอกกระบบโรงเรียนที่รู้หนังสือแต่ไม่จบการ ศึกษา ภาคบังคับไม่เกิน ร้อยละ 4
- (4) สัดส่วนแรงงานเด็กที่จบชั้น ป.6 แล้วไม่ได้เรียนต่อชั้น ม. 1 ไม่เกิน ร้อยละ 30

2.2 ด้านการพัฒนาอาชีพและแรงงานมีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 2 ตัว จาก 9 ตัว หรือร้อยละ 22.22 และไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 7 ตัว จาก 9 ตัว หรือร้อยละ 77.78 แสดงว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมีระดับคุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาอาชีพและ แรงงานอยู่ในเกณฑ์ต่ำ สำหรับตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ คือ

- (1) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ชั่วโมงการทำงานเกิน 8 ชั่วโมง/วัน ไม่เกิน ร้อยละ 5
- (2) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยประสบอันตรายจากการทำงานไม่เกิน ร้อยละ 1
- (3) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 35
- (4) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยได้รับข้อมูลแนะแนวการศึกษาและ อาชีพไม่น้อยกว่า ร้อยละ 85
- (5) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยได้รับข้อมูลจากโรงเรียนหรือหน่วยงาน การศึกษาออกโรงเรียนเกี่ยวกับการฝึกอาชีพ ข่าวสาร รับสมัครงานในท้องถิ่นที่ทันเหตุการณ์ไม่ น้อยกว่า ร้อยละ 85
- (6) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยได้รับการศึกษาและฝึกอบรมอาชีพจาก วิทยากรท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้านไม่น้อยกว่า ร้อยละ 85
- (7) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยได้รับข่าวสารความรู้ด้านการประกอบ อาชีพ จากวิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 85

2.3 ด้านข่าวสารข้อมูลมีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 2 ตัว จาก 9 ตัว หรือ ร้อยละ 22.22 และมีตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 7 ตัว จาก 9 ตัว หรือร้อยละ 77.78 แสดงว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมีระดับคุณภาพชีวิตด้านข่าวสารข้อมูลอยู่ในเกณฑ์ต่ำ สำหรับตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์คือ

- (1) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีโอกาสฟังวิทยุ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80
- (2) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีโอกาสชมโทรทัศน์ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 70
- (3) สัดส่วนแรงงานเด็กที่รับฟังข่าวสารจากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 45
- (5) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ได้อ่านเอกสารหรือสื่อความรู้ทางวิชาการ อย่างน้อย 1 ครั้ง/เดือน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 75
- (6) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ได้รับข่าวสารข้อมูลความรู้จากผู้นำหมู่บ้าน วิทยากร หรือผู้รู้ประจำหมู่บ้านอย่างน้อย 1 ครั้ง/เดือน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 85
- (7) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ได้รับข่าวสารข้อมูลความรู้จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ อย่างน้อย 2 ครั้ง/ปี ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 30

2.4 ด้านสุขภาพและครอบครัว มีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 4 ตัว จาก 13 ตัว หรือร้อยละ 30.8 และตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 9 ตัว มา 13 ตัว หรือ ร้อยละ 69.2 แสดงว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมีระดับคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพและครอบครัวอยู่ในเกณฑ์ต่ำตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ คือ

- (1) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีหรือสามารถใช้จ่ายสมุนไพรหรือยาแผนโบราณได้ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 20
- (2) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีน้ำสะอาดดื่ม อย่างน้อย 5 ลิตร/วัน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 95
- (3) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีเวลานอนหลับเพียงพอ 8 ชั่วโมง/วัน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 90
- (4) สัดส่วนแรงงานเด็กที่รู้จักวิธีป้องกันโรคเอดส์ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
- (5) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีคู่มือรสร เคยได้รับการอบรมด้านการวางแผนครอบครัว ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 93
- (6) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีที่พักอาศัยถูกสุขลักษณะ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 90
- (7) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีสัมฤทธิผลสุขภาพภิบาลใช้ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 95

- (8) สัดส่วนแรงงานเด็กที่อาศัยอยู่กับครอบครัวเกินกว่า 9 เดือน/ปี ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
- (9) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีคู่สมรส ใช้บริการคุมกำเนิด ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 77

2.5 ด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมือง มีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 2 ตัว จาก 9 ตัว หรือ ร้อยละ 22.22 มีตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 7 ตัว จาก 9 ตัว หรือร้อยละ 77.78 แสดงว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมีระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมืองอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ คือ

- (1) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อย 2 ครั้ง/เดือน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90
- (2) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ดื่มสุราไม่เกิน ร้อยละ 10
- (3) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่ม และศูนย์พัฒนาเด็กและเยาวชนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 8
- (4) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีสมาชิกในครอบครัวอย่างน้อย 1 คน เข้าร่วมกิจกรรมบำรุงอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน อย่างน้อย 1 ใน 2 ครั้ง ของกิจกรรมที่จัดไม่น้อยกว่า ร้อยละ 75
- (5) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแรงงานจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50
- (6) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50
- (7) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยได้รับข่าวสารข้อมูลจากวิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งไม่น้อยกว่า ร้อยละ 85

2.6 ด้านกิจกรรมการพัฒนาบุคคลและศิลปวัฒนธรรมมีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 2 ตัว จาก 4 ตัว หรือร้อยละ 50.0 และมีตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 2 ตัวจาก 4 ตัว หรือร้อยละ 50.0 แสดงว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมีระดับคุณภาพชีวิตด้านกิจกรรมการพัฒนาบุคคลและศิลปวัฒนธรรมอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ คือ

- (1) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เล่นกีฬาหรือออกกำลังกายอย่างน้อย 2 ชั่วโมง/สัปดาห์ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 40
- (2) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมศิลปประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างน้อย 2 ครั้ง/ปี ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 90

3. ผลการประเมินระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพ ในจังหวัดอุดรดิติตต์ พิจาณาเป็นรายด้าน ดังนี้ คือ

3.1 ด้านการศึกษา มีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์ จำนวน 3 ตัว จาก 6 ตัว หรือ ร้อยละ 50.0 และไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน 3 ตัว จาก 6 ตัว หรือ ร้อยละ 50.0 แสดงว่าแรงงาน เด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีระดับคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง สำหรับตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ คือ

(1) สัดส่วนแรงงานเด็กอายุ 12-15 ปี ที่ไม่จบการศึกษาภาคบังคับ ไม่เกิน ร้อยละ 5

(2) สัดส่วนแรงงานเด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับแต่ปัจจุบันมีสภาพ สัมหนังสือไม่เกินร้อยละ 1

(3) สัดส่วนแรงงานเด็กนอกระบบโรงเรียนที่รู้หนังสือแต่ไม่จบการ ศึกษาภาคบังคับไม่เกิน ร้อยละ 30

3.2 ด้านการพัฒนาอาชีพ และแรงงานมีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์จำนวน 3 ตัว จาก 9 ตัว หรือ ร้อยละ 33.33 และไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน 6 ตัว จาก 9 ตัว หรือร้อยละ 66.67 แสดงว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีคุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาอาชีพและแรง- งานอยู่ในเกณฑ์ต่ำ สำหรับตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ คือ

(1) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีชั่วโมงการทำงานเกิน 8 ชั่วโมง/วัน ไม่เกิน ร้อยละ 5

(2) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยประสบอันตรายจากการทำงาน ไม่เกิน ร้อยละ 1

(3) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพไม่ น้อยกว่า ร้อยละ 35

(4) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยได้รับข้อมูลแนะแนวการศึกษาและ อาชีพ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 85

(5) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยได้รับข้อมูลจากโรงเรียนหรือหน่วยงาน การศึกษาออกโรงเรียนเกี่ยวกับการฝึกอาชีพ ข่าวสารการรับสมัครงานในท้องถิ่นที่ทันเหตุการณ์ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 85

(6) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยได้รับการศึกษาและฝึกอบรมอาชีพจาก วิทยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านไม่น้อยกว่า ร้อยละ 85

3.3 ด้านข่าวสารข้อมูล มีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์ จำนวน 4 ตัว จาก 9 ตัว หรือ ร้อยละ 44.44 และไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 5 ตัว จาก 9 ตัว หรือร้อยละ 55.56 แสดงว่าแรงงาน

เด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีระดับคุณภาพชีวิตด้านข่าวสารข้อมูลอยู่ในเกณฑ์ต่ำ สำหรับตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ คือ

- (1) สัดส่วนแรงงานเด็กที่รับฟังข่าวสารจากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านไม่น้อยกว่า ร้อยละ 45
- (2) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ใช้บริการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านหรือห้องสมุดประชาชนอย่างน้อย 2 ครั้ง/สัปดาห์ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 15
- (3) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ได้อ่านเอกสารหรือสื่อความรู้ทางวิชาการอย่างน้อย 1 ครั้ง/เดือน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 75
- (4) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ได้รับข่าวสารข้อมูล ความรู้จากผู้นำหมู่บ้าน วิทยากรหรือผู้รู้ประจำหมู่บ้านอย่างน้อย 1 ครั้ง/เดือน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 85

3.4 ด้านสุขภาพและครอบครัว มีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์จำนวน 8 ตัว จาก 13 ตัว หรือ ร้อยละ 61.54 และไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน 5 ตัว จาก 13 ตัว หรือร้อยละ 38.46 แสดงว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพและครอบครัวอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง สำหรับตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ คือ

- (1) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีหรือสามารถใช้ยาสมุนไพรหรือยาแผนโบราณได้ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 20
- (2) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีเวลานอนหลับเพียงพอ 8 ชั่วโมง/วัน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 90
- (3) สัดส่วนแรงงานเด็กที่รู้จักวิธีป้องกันโรคเอดส์ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80
- (4) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีคู่สมรส เคยได้รับการอบรมด้านการวางแผนครอบครัว ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 93
- (5) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีคู่สมรส ใช้บริการคุมกำเนิด ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 77

3.5 ด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมือง มีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์จำนวน 5 ตัว จาก 9 ตัว หรือร้อยละ 55.56 และไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 4 ตัว จาก 9 ตัว หรือร้อยละ 44.44 แสดงว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมืองอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ คือ

- (1) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อย 2 ครั้ง/เดือน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 90
- (2) สัดส่วนแรงงานเด็กที่ดื่มสุรา ไม่เกิน ร้อยละ 10
- (3) สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีสมาชิกในครอบครัวอย่างน้อย 1 คน

เข้าร่วมกิจกรรมบำรุงอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านอย่างน้อย 1 ใน 2 ครั้งของกิจกรรมที่จัด ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 75

(4) สัดส่วนแรงงานเด็กที่เคยได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแรงงานจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50

3.6 ด้านกิจกรรมการพัฒนาบุคคลและศิลปวัฒนธรรม มีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์จำนวน 3 ตัว จาก 4 ตัว หรือร้อยละ 75.0 และไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 1 ตัว จาก 4 ตัว หรือร้อยละ 25.0 แสดงว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีคุณภาพชีวิตด้านกิจกรรมการพัฒนาบุคคลและศิลปวัฒนธรรม อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ตัวบ่งชี้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์มีเพียง 1 ตัว คือ สัดส่วนแรงงานเด็กที่เล่นกีฬาหรือออกกำลังกายอย่างน้อย 2 ชั่วโมง/สัปดาห์ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40

4. ผลการเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิต แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพกับไม่ได้อพยพ

ผลการเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพกับไม่ได้อพยพในภาพรวมพบว่า แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์เพียง 14 ตัว หรือร้อยละ 28.0 ในขณะที่แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์ถึง 26 ตัว หรือร้อยละ 52.0 แสดงว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมีระดับคุณภาพชีวิตต่ำกว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ในระดับปานกลางเพียงด้านเดียวคือ ด้านกิจกรรมพัฒนาบุคคลและศิลปวัฒนธรรม ส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์ในระดับปานกลางถึง 4 ด้านคือ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพและครอบครัว ด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมือง และด้านกิจกรรมพัฒนาบุคคลและศิลปวัฒนธรรม

และยังพบอีกว่าทั้งแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพและไม่ได้อพยพไม่มีตัวบ่งชี้ด้านใดผ่านเกณฑ์ในระดับสูงเลย

การอภิปรายผล

การอภิปรายครั้งนี้มีข้อค้นพบที่น่าพิจารณาคือ

1. ตัวบ่งชี้ระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมในแต่ละด้านนั้นที่จริงแล้วมีอยู่อีกเป็นจำนวนมาก แต่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาเฉพาะตัวบ่งชี้ที่สำคัญ และมีประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย วางแผน บริหารงาน และกิจกรรมต่างๆสำหรับหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย คือ แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพและไม่ได้
อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์ จากการทำตัวบ่งชี้แต่ละตัวต้องใช้ความละเอียดสูงในการนำไปใช้ จึง
จำกัดเฉพาะตัวบ่งชี้ที่ให้ประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึง เวลา และทรัพยากรประกอบด้วย ซึ่ง
สอดคล้องกับข้อเสนอของสีลาภรณ์ นาคทรพรพ และคณะ (2538) ที่ว่า “ประเด็นอยู่ตรงที่ว่า
เราจะหาตัวชี้วัดอะไร และเราจะวัดเมื่อไหร่ การเก็บข้อมูลนั้น มีราคาอยู่ในตัวของมันเอง ราคา
ในที่นี่หมายถึงเวลาทรัพยากร เราคงจะไม่พยายามที่เก็บเพื่อรู้เท่านั้นเราจำเป็นอย่างยั้งที่จะต้อง
เลือกเก็บ”

สำหรับตัวบ่งชี้ที่จัดสร้างและพัฒนาขึ้น จำนวน 50 ตัว สามารถนำมาถ่ายทอด
เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และประเมินผลได้ ดังจะเห็นได้จากแบบสัมภาษณ์
ระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรม ซึ่งตัวบ่งชี้ทุกตัวสามารถนำมาสร้างเป็นคำถามที่มี
หน่วยวัดอันเป็นมาตรฐานทั่วไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ สีลาภรณ์ นาคทรพรพ และ
คณะ (2538) ที่ว่า “ในการกำหนดตัวชี้วัดมีความยากตรงที่จะต้องแปลสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้น
เป็นที่นามธรรม ให้ออกมาเป็นสิ่งที่วัดได้ในทางรูปธรรม ตัวบ่งชี้ต้องตั้งอยู่บนหลักการ และต้อง
เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง”

2. การกำหนดและสร้างเกณฑ์ชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตร
กรรม ผู้วิจัยรวบรวมเกณฑ์และมาตรฐานที่ได้จัดทำไว้แล้ว นำมาคัดเลือกเฉพาะเกณฑ์ที่มีความ
เหมาะสม และเกี่ยวข้องกับตัวชี้วัด

ส่วนเกณฑ์ชี้วัดที่สร้างขึ้นใหม่นั้น ผู้วิจัยอาศัยข้อมูลจากสถิติที่ได้ทำการ
สำรวจไว้ และเชื่อถือได้เป็นฐาน เช่น สถิติจากสำมะโนประชากรและเคหะ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
แล้วจึงนำมาปรับให้เป็นเกณฑ์ที่เหมาะสมกับตัวบ่งชี้ โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ที่ว่า เกณฑ์ชี้
วัดที่ดีนั้นต้องอยู่ในระดับที่พอเหมาะ ไม่ต่ำเกินไปเพื่อผลในการพัฒนา และต้องไม่สูงเกินไป จน
ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง เกิดความท้อถอยที่จะทำให้ผ่านเกณฑ์

นอกจากนี้ยังนำเกณฑ์ชี้วัดทั้งที่ได้จัดทำไว้แล้ว และที่สร้างขึ้นใหม่ ให้ผู้เชี่ยวชาญ
ประเมินความเหมาะสมอีกครั้งหนึ่ง จึงมีเหตุผลอันสมควรที่จะเชื่อได้ว่า เกณฑ์ชี้วัดทั้ง 50
เกณฑ์ มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ เป็นเกณฑ์ชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตร
กรรม

3. ผลการประเมินระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมแยกพิจารณา
ได้ดังต่อไปนี้

3.1 แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพ มีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์อยู่ในระดับ
ปานกลางเพียงด้านเดียว คือ ด้านกิจกรรมการพัฒนาบุคคลและศิลปวัฒนธรรม ส่วนอีก 5 ด้าน
ไม่ผ่านเกณฑ์

ส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์อยู่ในระดับปานกลางถึง 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพและครอบครัว ด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมือง และด้านกิจกรรมพัฒนาบุคคลและศิลปวัฒนธรรม

แรงงานเด็กทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีระดับคุณภาพชีวิตด้านใดผ่านเกณฑ์ในระดับสูงเลย แสดงให้เห็นว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมเป็นกลุ่มบุคคลที่ตกอยู่ในภาวะยากลำบากต้องการความช่วยเหลือ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพจะต้องได้รับการช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนที่สุด เพราะเป็นเด็กซึ่งอยู่ในวัยที่สมควรได้รับการศึกษา การดูแลอย่างใกล้ชิดจากพ่อแม่ กลับต้องอพยพย้ายถิ่นไปรับจ้างทำงานในไร่ซึ่งเป็นงานหนัก และอันตราย ขาดโอกาสทางด้านการศึกษา อยู่ห่างไกลจากครอบครัว ขาดโอกาสในการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ จึงนับได้ว่าในบรรดาแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมทั้งหมดที่ตกอยู่ในภาวะยากลำบากนั้นแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพตกอยู่ในภาวะที่ยากลำบากที่สุด

3.2 ผลการประเมินระดับคุณภาพชีวิตแยกพิจารณาเป็นรายด้าน

(1) ด้านการศึกษา

แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพ มีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 2 ตัว หรือ ร้อยละ 33.33 แสดงว่าระดับคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาอยู่เกณฑ์ต่ำ ส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์จำนวน 3 ตัว หรือ ร้อยละ 50.0 แสดงว่าระดับคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

จากผลการวิจัย ตัวบ่งชี้ที่ 6 สัดส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพ ที่จบชั้นป. 6 แล้วไม่ได้เรียนต่อชั้น ม.1 มีถึงร้อยละ 76.88 ซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์ ส่วนสัดส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพที่จบชั้นป. 6 แล้วไม่ได้เรียนต่อชั้น ม. 1 มีเพียงร้อยละ 27.0 ซึ่งผ่านเกณฑ์ แสดงว่าแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมารับจ้างทำงาน มีโอกาสในการศึกษาต่อชั้น ม. 1 ต่ำกว่า ซึ่งสอดคล้องกับวิทยา เรื่องศรี (2533) พบว่า “เยาวชนที่อพยพที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ส่วนใหญ่ไม่นิยมศึกษาต่อ แต่กลับสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้แก่ตนเอง ตามที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้ที่ได้เคลื่อนย้ายแรงงานก่อนๆ อีกทั้งต้องการการยอมรับจากสังคมให้มากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาในระบบ มีข้อบังคับมากมายและไม่แน่ใจว่า เมื่อศึกษาไปแล้ว จะมีสภาพดีกว่าผู้ที่ไม่ได้ศึกษาต่อ”

(2) ด้านการพัฒนาอาชีพและแรงงาน

แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพ มีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์ จำนวน 2 ตัว หรือ ร้อยละ 22.22 แสดงว่ามีระดับคุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาอาชีพและแรงงานอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพ มีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์ จำนวน 3 ตัว หรือ ร้อยละ 33.33 แสดงว่ามีระดับคุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาอาชีพและแรงงานอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

จากผลการวิจัย ตัวบ่งชี้ที่ 7 สัดส่วนแรงงานเด็กที่ได้รับค่าจ้างตั้งแต่ 118 บาท/วัน ขึ้นไป ทั้งแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพและไม่ได้อพยพผ่านเกณฑ์ข้อนี้ ส่วนตัวบ่งชี้ที่ 8 สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีชั่วโมงการทำงานเกิน 8 ชั่วโมง/วัน ทั้งแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพและไม่ได้อพยพ ไม่ผ่านเกณฑ์ข้อนี้ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า การรับจ้างตัดอ้อยเป็นการจ้างต่อชิ้นงาน (มัดอ้อย) เด็กจึงพยายามตัดอ้อยให้ได้มากที่สุด โดยรีบทำงานแต่เช้าแล้วเลิกงานในตอนเย็นเพราะแสงสว่างไม่เพียงพอจึงทำให้มีรายได้/วันสูง และชั่วโมงการทำงาน/วันมาก ฤดูกาลตัดอ้อยอยู่ในช่วงเดือนธันวาคม-เมษายน ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กมีรายได้ ถ้าคิดรายได้/วัน จะรู้สึกว่าการมีรายได้สูง แต่ถ้าคิดเฉลี่ยรายได้/ปี แรงงานเด็กจะมีรายได้ต่ำ

จากผลการวิจัย ตัวบ่งชี้ที่ 10 สัดส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพ ทั้งแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพและไม่ได้อพยพไม่ผ่านเกณฑ์ ซึ่งอธิบายได้ว่าแรงงานเด็กต้องทำงานตั้งแต่เช้าจนเย็น ไม่มีวันหยุด จึงไม่มีเวลาที่จะเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับที่ประกอบ รัตนพันธ์ (2534) ได้ศึกษาพบว่า “ประชากรมีความต้องการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมค่อนข้างน้อย เพราะต้องรับภาระในการประกอบอาชีพประจำวัน ซึ่งแทบจะไม่มีเวลาว่าง และไม่แน่ใจว่าการเข้ารับการฝึกอบรมจะเกิดประโยชน์ต่ออาชีพของตน มากน้อยเพียงใด”

(3) ด้านข่าวสารข้อมูล

แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 2 ตัว หรือ ร้อยละ 22.22 ส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพ มีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์จำนวน 4 ตัว หรือ ร้อยละ 44.44 แสดงว่ามีระดับคุณภาพชีวิตด้านข่าวสารข้อมูลอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

จากผลการวิจัย ตัวบ่งชี้ที่ 16 สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีโอกาสฟังวิทยุ และตัวบ่งชี้ที่ 18 สัดส่วนแรงงานเด็กที่มีชมโทรทัศน์ ทั้งแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพต้องไม่ผ่านเกณฑ์ทั้งสองตัว ส่วนแรงงานเด็กที่ไม่ได้อพยพผ่านเกณฑ์ทั้งสองตัว เนื่องจากแรงงานเด็กที่อพยพต้องจากบ้านและครอบครัวมาอาศัยอยู่กับ นายจ้าง จึงไม่มีโอกาสในการรับข่าวสารจากวิทยุ หรือโทรทัศน์

ส่วนตัวบ่งชี้ที่แรงงานเด็กทั้งสองกลุ่มไม่ผ่านเกณฑ์เลย ได้แก่

ตัวบ่งชี้ที่ 20 สัดส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่รับฟังข่าวสารจากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

ตัวบ่งชี้ที่ 21 สัดส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ใช้บริการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านหรือห้องสมุด อย่างน้อย 2 ครั้ง/สัปดาห์

ตัวบ่งชี้ที่ 22 สัดส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ได้อ่านเอกสารหรือสื่อความรู้ทางวิชาการอย่างน้อย 1 สัปดาห์/เดือน

ตัวบ่งชี้ที่ 23 สัดส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ได้รับข่าวสารข้อมูลความรู้ จากผู้นำหมู่บ้าน วิทยากร หรือผู้รู้ประจำหมู่บ้าน อย่างน้อย 1 ครั้ง/เดือน

ตัวบ่งชี้ที่ 24 แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ได้รับข่าวสารข้อมูลความรู้จาก เจ้าหน้าที่รัฐอย่างน้อย 2 ครั้ง/ปี

ตัวบ่งชี้ทั้ง 5 ตัว เกี่ยวกับการได้รับข่าวสารข้อมูลทางวิชาการที่เป็น ประโยชน์จากสื่อต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อบุคคล เป็นต้น การที่แรงงานเด็กทั้งสองกลุ่มไม่ผ่าน เกณฑ์ทั้ง 5 เกณฑ์นี้ เป็นเพราะว่าในกิจการไร่อ้อย แรงงานเหล่านี้อยู่ประจำในไร่ ซึ่งอยู่ห่างไกล จากแหล่งชุมชน จึงไม่ได้รับข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์

(4) ด้านสุขภาพและครอบครัว

แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 4 ตัว หรือ ร้อยละ 30.8 แสดงว่าระดับคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพและครอบครัวอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ส่วน แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 8 ตัว หรือ ร้อยละ 61.51 แสดงว่าระดับคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพและครอบครัวอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

ตัวบ่งชี้ที่ 34 สัดส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่มีที่พักอาศัยถูกสุขลักษณะ

ตัวบ่งชี้ที่ 35 สัดส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่มีสวมถูกหลักสุขาภิบาลใช้

ตัวบ่งชี้ที่ 36 สัดส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่พักอาศัยอยู่กับครอบครัว

นานเกินกว่า 9 เดือน/ปี แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพ ไม่ผ่านเกณฑ์ทั้ง 3 แต่แรงงาน เด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพผ่านเกณฑ์ เนื่องจากแรงงานเด็กที่อพยพต้องจากบ้าน จึงมี เวลาอาศัยอยู่กับครอบครัวน้อย และต้องมาอาศัยอยู่กับนายจ้าง จึงมีที่พักอาศัยไม่ถูกสุข ลักษณะ และ สวมไม่ถูกหลักสุขาภิบาล ซึ่งสอดคล้องกับรายงานผลการสัมมนาไตรภาคีของสภา ที่ปรึกษาเพื่อพัฒนาแรงงานแห่งชาติ (2530) ที่สรุปได้ว่า “ในกิจกรรมเพาะปลูก เรือนที่ปักเป็น อาคาร พักอาศัยในไร่หรือสวน จัดไว้สำหรับคนงานอพยพ แต่ก็ไม่มีที่นอน หมอน มุ้ง แต่อย่างใดสวัสดิ การในด้านการป้องกันความปลอดภัย ยังมีน้อยมาก”

(5) ด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมือง

แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพ มีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 2 ตัว หรือ ร้อยละ 22.22 แสดงว่าระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมืองอยู่ในเกณฑ์ ต่ำ ส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์จำนวน 5 ตัว หรือร้อยละ 55.56 แสดงว่าระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมืองอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

ตัวบ่งชี้ที่ 42 สัดส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่เข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มและ ศูนย์พัฒนาเด็กและเยาวชนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพไม่ผ่านเกณฑ์ แต่แรงงานเด็ก ภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพผ่านเกณฑ์

แสดงว่า แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพ มักจะไม่เข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มและ ศูนย์พัฒนาเด็กและเยาวชน เนื่องจากไม่คุ้นเคยกับสถานที่ หรือเด็กและเยาวชนเจ้าถิ่น ซึ่ง สอดคล้องกับที่ ภัสสร ลิมานนท์ และเพ็ญพร ธีรสวัสดิ์ (2532) ค้นพบว่า “ประชากรจำนวนมากที่ย้ายถิ่น ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางผู้ย้ายถิ่นเอง และระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับเจ้าของถิ่น นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการสมานลักษณะ และการกลืนกลายผู้ย้ายถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่ย้ายถิ่นเข้าใหม่ มักไม่ร่วมกิจกรรมกับเพื่อนบ้านใหม่

(6) ด้านกิจกรรมการพัฒนาบุคคลและศิลปวัฒนธรรม

แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพ มีตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์ จำนวน 2 ตัว หรือร้อยละ 50.0 แสดงว่าระดับคุณภาพชีวิต ด้านกิจกรรมการพัฒนาบุคคลและศิลป- วัฒนธรรม อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ส่วนแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพมีตัวบ่งชี้ผ่าน เกณฑ์ จำนวน 3 ตัว หรือ ร้อยละ 75.0 แสดงว่าระดับคุณภาพชีวิตด้านกิจกรรมการพัฒนา บุคคลและศิลปวัฒนธรรมอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

ตัวบ่งชี้ที่ 50 สัดส่วนแรงงานเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมศิลป ประเพณี วัฒนธรรม ท้องถิ่น อย่างน้อย 2 ครั้ง/ปี แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพไม่ผ่านเกณฑ์ แต่แรงงานเด็ก ภาคเกษตรกรรมที่ไม่ได้อพยพ ผ่านเกณฑ์ เนื่องจากจากผู้พหุพหุมาไม่คุ้นเคยกับกิจกรรมส่งเสริมศิลป ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งตรงกับที่ วิโรจน์ สารัตนะ (2532) เสนอว่า “ความ ตึงเครียดทางจิตใจ ที่ผู้ย้ายถิ่นได้พบกับสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตแบบ ใหม่ จะทำให้มีสภาพเป็นคนสองวัฒนธรรม ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ได้”

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนิน การสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์ชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตแรงงาน เด็กภาคเกษตรกรรม และนำตัวบ่งชี้และเกณฑ์ชี้วัด ไปวัดระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาค เกษตรกรรมที่อพยพและไม่ได้อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำตัวบ่งชี้และเกณฑ์ชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตแรงงาน เด็กภาคเกษตรกรรมไปใช้

1.1 ผลการประเมินระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพ กับไม่ได้อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวม ซึ่งใช้แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็ก

ภาคเกษตรกรรม ในลักษณะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กจะช่วยให้เห็นภาพรวม ปัญหา และเป้าหมายของการพัฒนาเด็กได้ดียิ่งขึ้น จะเป็นการจำแนกระดับคุณภาพชีวิตของแรงงาน เด็กทั้ง 2 กลุ่ม ซึ่งจะนำไปสู่การจัดลำดับความเร่งด่วนในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายของหน่วยงาน ต่าง ๆ โดยเฉพาะหน่วยงานในระดับจังหวัด จากผลการวิจัยพบว่า แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ อพยพมีระดับคุณภาพชีวิตต่ำกว่า จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะได้รับการพัฒนามาก่อน

1.2 ผลการประเมินระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพและไม่ ได้อพยพในจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นรายด้านสามารถเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบ นโยบายการ วางแผน และการบริหารงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละด้านคือ

1.2.1 ด้านการศึกษา พบว่า มีแรงงานเด็กที่ไม่จบการศึกษาภาคบังคับ แรงงาน เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับแต่ลืมหนังสือ และแรงงานเด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้วไม่ได้ เรียนต่อเป็นจำนวนมาก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ และสำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัด สมควรที่จะ ร่วมมือกันวางแผนและจัดบริการการศึกษาออกโรงเรียนให้กับแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรม ตามที่ กรมการศึกษานอกโรงเรียนและกรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ได้ทำข้อตกลงร่วมกันในการจัด การศึกษาออกโรงเรียนให้แก่กลุ่มเกษตรกร

1.2.2 ด้านการพัฒนาอาชีพและแรงงาน หน่วยงานที่จะเข้ามาช่วยยกระดับ คุณภาพชีวิตด้านนี้ ได้แก่ สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัด สำนักงานจัดหางาน จังหวัด โดยดูแลในด้านสภาพการจ้าง สภาพการทำงาน ค่าจ้าง สวัสดิการของลูกจ้าง และเพิ่ม คุณภาพของแรงงานโดยผ่านกระบวนการฝึกอบรม แรงงานที่มีคุณภาพย่อมมีส่วนให้ผลิตภาพของ แรงงานด้านการผลิตสูงขึ้น เป็นการเสริมสร้างหรือเตรียมผู้ที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานให้มีความพร้อม และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านของค่าจ้างขั้นต่ำและค่า ชดเชย เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอย่างจริงจัง และรอบคอบโดยต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ และผลที่ จะเกิดขึ้นด้วย

โดยเหตุผลและความจำเป็นแล้ว การยกระดับค่าจ้างแรงงานในภาคเกษตรเป็น สิ่งที่น่าสนับสนุนแต่ในทางปฏิบัติคงเป็นไปได้ยาก การให้ข่าวสารแรงงาน การให้บริการจัดหางาน รวบรวมคนงาน การจัดส่งคนงาน และการควบคุมคนงาน ในจังหวัดที่มีแรงงานอพยพ การบริการ ในด้านนี้จำเป็นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น ทั้งในจังหวัดที่มีแรงงานต้องการทำงาน และในจังหวัด ที่มีความต้องการแรงงานโดยเจ้าหน้าที่แรงงานท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายจ้าง และสมาคมชาวไร่อ้อย จะต้องทำงานร่วมกัน

1.2.3 ด้านข่าวสารข้อมูล ควรส่งเสริมให้แรงงานเด็กได้รับข่าวสารข้อมูลที่เป็น ประโยชน์จากสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่อบุคคล แรงงานเด็กจะได้รับข่าวสาร

ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ คือ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชน หอกระจายข่าว และจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงสมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ควรให้ความสำคัญกับงานด้านการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งจะช่วยให้ระดับคุณภาพชีวิตด้านข่าวสาร ข้อมูลของแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมดีขึ้น

1.2.4 ด้านสุขภาพและครอบครัว หน่วยงานทางด้านสาธารณสุข และสำนักงาน ประชาสงเคราะห์จังหวัด ควรให้ความเอาใจใส่ดูแลสุขภาพให้การรักษา แบบบริการเคลื่อนที่ไปตาม จุดต่างๆ ที่มีแรงงานเด็ก บริการแจกยาที่จำเป็น ยาสามัญประจำบ้าน ดูแลน้ำดื่มโดยเฉพาะแจก สารไอโอดีน สำหรับผสมในน้ำดื่ม เพราะจังหวัดอุตรดิตถ์เป็นจังหวัดที่มีปัญหาโรคคอกพอกหรือที่ ภาษาท้องถิ่นเรียกว่าโรคเอ่อ เป็นจำนวนมาก

1.2.5 ด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมือง หน่วยงานที่ดูแลกิจกรรมด้านนี้ เช่น พัฒนาชุมชน ควรส่งเสริมกิจกรรมการรวมกลุ่มของแรงงานเด็กให้มีโอกาสพัฒนาด้านสังคมด้วย

1.2.6 ด้านกิจกรรมพัฒนาบุคคลและศิลปวัฒนธรรม ควรส่งเสริมให้เด็กได้มี โอกาสออกกำลังกาย หรือเล่นกีฬา โดยจัดหาอุปกรณ์หรือสถานที่ให้รวมทั้งขอความร่วมมือเจ้าหน้าที่ ในหมู่บ้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมศิลปประเพณี ท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ แรงงานที่อพยพมีโอกาสเข้าร่วมด้วย

1.3 ควรใช้การพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบ Holistic Approach การประสานงาน ระหว่างหน่วยงานทั้งหมด เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการพัฒนาแบบไม่แยกส่วน

1.4 แนวทางในการให้ความช่วยเหลือแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมในระยะยาว

1.4.1 ชลอไม่让孩子เข้าสู่ตลาดแรงงานเร็วเกินไป จากการที่กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานได้แก้ไขกฎหมายคุ้มครองแรงงาน โดยขยายอายุการทำงานขั้นต่ำจาก 12 ปี เป็น 13 ปี เมื่อเดือนมกราคม 2533 และสำนักงานสถิติแห่งชาติได้แก้ไขกฎหมายประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงานจากอายุ 11 ปี เป็น 13 ปี แต่ก็เป็นที่ยากที่จะสกัดกั้นหรือชะลอการเข้าสู่ตลาดแรงงานของเด็กได้ จึงต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี เพื่อให้เด็ก อยู่ในโรงเรียนนานที่สุด จนกว่าจะพร้อมที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน

1.4.2 ในกรณีที่ไม่มีทางเลือก ควรมีการเตรียมเด็กก่อนเข้าทำงาน โดยจัดฝึกอาชีพทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เป็นการว่างงาน ต่ำระดับ และถือเป็นการวางรากฐานสำหรับการประกอบอาชีพที่เหมาะสม แต่ในปัจจุบันสถาบัน พัฒนาฝีมือแรงงานจะคัดเลือกเด็กที่อายุ 15 ปีขึ้นไป เข้ารับการฝึกอาชีพ ดังนั้นแรงงานเด็กที่อายุ ระหว่าง 11-14 ปี จึงไม่ได้รับการพัฒนาอาชีพ สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานน่าจะพิจารณาคัดเลือก เด็กกลุ่มนี้ด้วย

1.4.3 ให้ความสำคัญคุ้มครองแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่เข้าสู่ตลาดแรงงานแล้ว ในส่วนของรัฐ จำเป็นต้องดำเนินนโยบายต่อต้านการใช้แรงงานเด็กอย่างเป็นขั้นตอน และให้ความสำคัญคุ้มครองในแง่กฎหมายในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

(1) แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่ได้รับจ้างชั่วคราวได้รับการคุ้มครอง เฉพาะค่าจ้างและการจ่ายค่าทดแทนเท่านั้น จึงควรแก้ไขกฎหมายให้คุ้มครองแรงงานอพยพรับจ้างชั่วคราว ในด้านของสวัสดิการ วันหยุด ชั่วโมงทำงาน

(2) ให้มีการจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบเกี่ยวกับแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมโดยเฉพาะ เพราะในอนาคตการเกษตรจะเปลี่ยนจากการผลิตในครอบครัวเป็นการผลิตเพื่ออุตสาหกรรมมากขึ้น

(3) การออกกฎหมายคุ้มครองแรงงานภาคเกษตรกรรมจะช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถเข้าไปช่วยเหลือแรงงานเด็กเหล่านี้ได้มากขึ้นเพราะมีกฎหมายรองรับ

(4) การกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำสำหรับแรงงานภาคเกษตรกรรม เนื่องจากสภาพการจ้างงานและลักษณะงานในภาคเกษตรมีความแตกต่างจากงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการ การกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อปรับปรุงค่าจ้างและสวัสดิการของลูกจ้าง ควรพิจารณาแยกกัน โดยพิจารณาถึงเงื่อนไขต่าง ๆ ดังนี้

- ถึงแม้ว่าอัตราค่าจ้างของแรงงานภาคเกษตรจะเป็นไปตามหลักอุปสงค์และอุปทาน ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง แต่รัฐต้องทบทวนการบริหารแรงงานของรัฐต่อแรงงานอพยพว่า ได้จัดมาตรฐานขั้นต่ำไว้เพียงใด การที่รัฐได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ โดยออกกฎหมายแรงงานจะเป็นการช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ดีกว่าจะปล่อยให้ นายจ้างปฏิบัติต่อลูกจ้างตามยถากรรม

- การกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำ ควรรับฟังความเห็นของตัวแทนจากองค์กรของนายจ้าง และลูกจ้างในจำนวนเท่ากัน

- การกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำต้องคำนึงถึงมาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสมความยุติธรรม และระดับค่าจ้างในงานอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกัน

- ควรมีการปรับค่าจ้างขั้นต่ำในระยะเวลาที่เหมาะสม
- เพื่อให้การจ่ายค่าจ้างขั้นต่ำมีผลในทางปฏิบัติ ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้นายจ้างและคนงานทราบถึงอัตราที่กำหนดไว้

- มีการกำหนดบทลงโทษจากรัฐในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตาม มีระบบตรวจแรงงาน

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัย

2.1 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์ชี้วัดระดับคุณภาพแรงงานเด็ก ภาคเกษตรกรรมอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากตัวบ่งชี้และเกณฑ์วัดเป็นเครื่องมือวัดสภาพใตสภาพหนึ่ง เมื่อคุณภาพชีวิตซึ่งเป็นตัวสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของสังคม ได้เปลี่ยนแปลงไป ตัวบ่งชี้บางตัวอาจไม่มีความจำเป็นต้องใช้ หรืออาจต้องสร้างตัวบ่งชี้ตัวใหม่ขึ้นมาแทน สำหรับเกณฑ์ชี้วัดก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากการกำหนดเกณฑ์ชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการกำหนดโดยใช้ความต้องการพื้นฐาน และบริการสำหรับเด็ก (สพด.) เป็นกรอบและใช้หลักการ ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (Basic Minimum Needs) เมื่อคุณภาพชีวิตด้านใดด้านหนึ่งได้รับการพัฒนาจนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้แล้ว เกณฑ์ชี้วัดก็ควรกำหนดให้สูงขึ้นกว่าเดิมด้วย ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงให้สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบาย การวางแผน และการบริหารงานสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัย เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์ชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคบริการ และภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากการสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์ชี้วัดในการวิจัยครั้งนี้ ได้อาศัยตัวแปรที่เกี่ยวกับภาคเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ จึงจำเป็นที่จะต้องมิตัวบ่งชี้และเกณฑ์ชี้วัดระดับคุณภาพชีวิต สำหรับแรงงานเด็กภาคบริการ และภาคอุตสาหกรรมโดยเฉพาะด้วย

2.3 คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของประชาชนในชุมชนหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะ ดังนั้นสมาชิกที่เกี่ยวข้องในชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดองค์ประกอบคุณภาพชีวิต และเกณฑ์ชี้วัดของตนเอง จึงควรมีการศึกษาวิจัย สร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้ โดยให้ประชาชนเป็นผู้ประเมินความเหมาะสมของตัวบ่งชี้และเกณฑ์ชี้วัดแทนที่จะให้ผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นคนนอกประเมิน

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัย สร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับกลุ่มที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม เพราะชนแต่ละกลุ่มย่อมมีลำดับความต้องการที่จะพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ต่างกัน และสาระที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเหล่านั้นควรนำมาบรรจุไว้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของคุณภาพชีวิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย